

СОЦІУМ

ЗУСТРІЧ

Йон Йонсон: «Будь поруч і просто будь моїм другом...»

Якось шведського актора Йона Йонсона запросили показати його виставу в найсучаснішій в'язниці Швеції. Цей випадок повністю змінив його життя: Йонсон відмовився від своєї кар'єри, натомість почав робити щось, що інші люди потім назвали «театротерапією». Йонсон ставив вистави в багатьох країнах світу, з різними засудженими, з чоловіками та жінками. Відтоді як Йонсон почав працювати з в'язнями, він ніколи не грав нічого, що написали б інші. Він написав історію про себе та своїх друзів. Цей монолог, який має назву «Миті реальності», він може розповідати від однієї до шести годин, нанизуючи одну історію, одну життєву драму на іншу. Нещодавно Йонсон побував в Україні: він показував свою виставу в колоніях і театрах Харкова й Києва.

Розкажіть, будь ласка, як Ви вперше потрапили у в'язницю й чому вирішили так різко змінити своє життя.

Узагалі-то я актор Національного театру в Швеції. Багато років тому я зробив виставу за п'єсою британського драматурга Алана Друрі «Людина, яка вона є» («The Man Himself»). Це п'єса про молодого хлопця, який шукає щось справжнє у власному житті. Людина, яка ніколи не зустрічала любові, шукає гідності й прагне, щоб її сприймали як особистість. Хлопця звали Майкл, і друг радить йому: «Якщо хочеш знайти шлях у своєму житті, мати якусь мету, приєднуйся до Національного фронту (неонацистської партії), і тоді будеш щасливим». Тож п'єса про молодого хлопця на шляху до нацистської партії. Я зробив цю виставу, бо треба перейматися тими людьми, які не знають, куди податися в житті. Останній рядок, який він говорить: «Усе, що мені треба, — знати, хто я є», і не вступає в нацистську партію, хоча вже майже зробив це. З цієї виставою мене запросили в найсучаснішу в'язницю в Швеції, показати її в'язням. Коли я зробив це, взагалі не було жодних оплесків, хлопці побачили, що це була історія про них. Після вистави один із в'язнів подарував мені червону троянду й попросив, щоб повернувся та навчив їх акторського мистецтва. Коли я побачив того чоловіка (він був із Югославії), я одразу згадав Естрагона з п'єси Семюела Бекета «Чекаючи на Годо». Обличчя того хлопця було точнісінько як у Бекетового персонажа. Не знаю, чому так, ця думка просто виникла в мене в голові. Я сказав, що можу прочитати з ними цю п'єсу, побачити, що станеться з нею, з її звуком, коли її читатимуть люди, які

живуть у темряві, не мають нічого. Тож я повернувся до в'язниці з рукописами Бекетової п'єси; було багато в'язнів, які хотіли читати цю п'єсу зі мною, — п'ятдесят. Мені захотілося повернутися знову й поставити її з ними. Коли я ставив п'єсу, один із в'язнів сказав, що п'єса Семюела Бекета — це його щоденник, що вона розповідає про нього. Ми зробили цю виставу, і це була прекрасна робота, я бачив, як ці люди розкривалися, вперше вони віднайшли мову, вперше вони могли сказати щось справжнє. І начальникові в'язниці, і працівникам це сподобалося, тож вони дозволили нам виїхати на гастролі. Після цього я поїхав у Штати, до людей, які ніколи не виїдуть із в'язниці; вони зробили п'єсу навіть глибшою, знайшли більше вимірів. Ця робота триває вже багато років, вона змінила моє життя. Це стосується не тільки прав людини, це також питання і любові, й екзистенції.

У яких в'язницях Ви працювали та які ставили п'єси?

Першою була «Чекаючи на Годо» у в'язниці Кумла в Швеції. Я поставив цю ж п'єсу у в'язниці Сан-Квентин у Каліфорнії (в'язниця для довічно ув'язнених. — Т.О.). Потім я повернувся до Кумли й поставив «Ендшпіль» Бекета, по тому в жіночій в'язниці поставив п'єсу Гарсії Лорки «Дім Бернарди». Потім в Осло, у найсучаснішій норвезькій в'язниці я знову поставив «Ендшпіль». Тепер повертаюся до жіночої в'язниці в Швеції, і протягом цього та наступного року ставитимемо з жінкою, яку засуджено на довічне ув'язнення, монолог Бекета «Щасливі дні». Потім знову повернуся в Сан-Квентин і ставитиму «Ендшпіль» із тими ж хлопцями, з якими я робив «Чекаючи на Годо». Це безкінечна робота, її весь час тільки прибуває.

Ви кажете, що ці люди «живуть у темряві», що в них нічого немає. Що Ви їм даєте?

У них є надія на те, що щось зміниться. Вони чекають на свободу, вони сподіваються на те, що завтра буде кращий день, а якщо завтра нічого не станеться, то, можливо, післязавтра. Я даю їм свободу розкритися, висловити ті речі, про які говорить Бекет у своїй п'єсі; даю їм можливість висловити себе. І на той час, поки ми робимо виставу, в'язниця ніби зникає для них, на якийсь час вони опиняються поза нею. Це зміцнює їх, тепер їм легше жити в тюрмі, бо вони щось довели.

Вашу роботу називають «театротерапією», Ви згодні з цим визначенням?

Це справді щось на зразок терапії. Цим людям найбільше може допомогти творчість. Пере-

буваючи в ув'язненні так довго, у повній самотності, хочеш не хочеш стаєш філософом. Багато з цих людей — непогані поети. Думаю, що даю їм можливість виявити свій талант, показати, що вони — особистості. Ось у чому сенс цієї роботи.

Як Вам вдається викликати довіру цих людей? Що допомагає знайти правильний підхід до них?

Я ставлюся до них не як до в'язнів, а як до друзів, як до будь-кого. Коли я потрапляю туди й пояснюю їм, навіщо це роблю, я не маю жодних упереджень щодо них. Я ніколи не питаю, який злочин

чинили злочини. Мусиш красти їжу, а за третім разом тобі дають довічне ув'язнення. Тричі вкрадеш свій кусень хліба й уже ніколи не вийдеш із в'язниці. Ці люди ніколи не зустрічали любові. І коли до них ставишся як до особистостей, а не як до тварин, коли я дав їм цю п'єсу, щоб збагатити їхнє життя, я побачив, що з ними відбувається, що змінюється в їхніх очах; коли я бачив, як їхня постава змінюється на сцені, я теж повністю змінився. Для мене це має величезне релігійне значення, і для них теж. Це для них ніби звільнення: тоді мовби зникає в'язниця, яка в них усередині. Я не

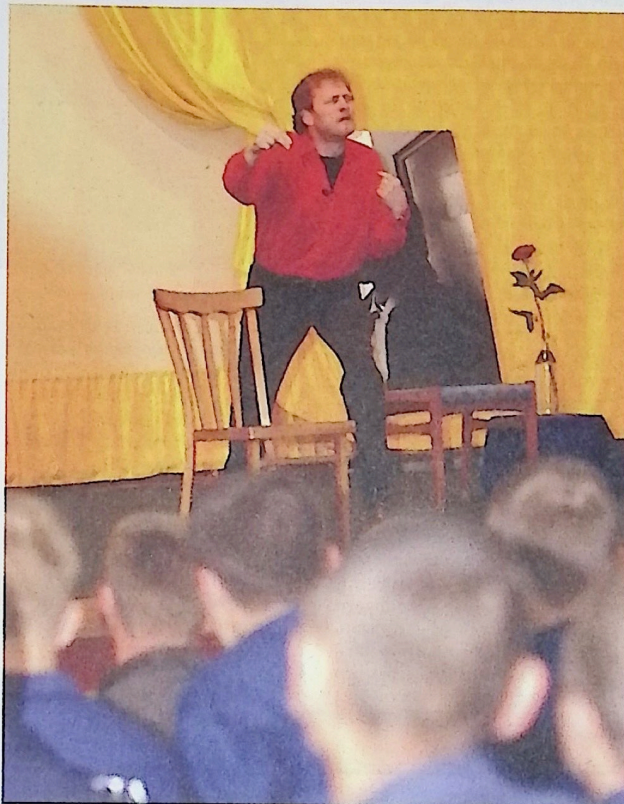

Фото Кірилла Кисельова

вони скоїли. Твін Джеймс, один із в'язнів, з якими я працював у Сан-Квентині, якось дав мені вірш: «Не йди попереду мене, я можу не встигнути; не йди за мною, я не можу тебе повести; будь поруч і просто будь моїм другом». Я бачив, як багато хто потрапляв у в'язницю, і між ними й в'язнями була стіна. Я не маю нічого проти ув'язнених людей. Між ними й тими, хто на вулиці, між «ними» та «нами» немає ніякої різниці. Будь-хто може потрапити у в'язницю, але нам свого часу хтось допоміг. Знаєте, ці в'язні, що в Сан-Квентині, вони засуджені тому, що бідні й темношкірі, а бути бідним і темношкірим у Південній Каліфорнії не дозволено. Суспільство настільки погано ставиться до них, що вони просто змушені

вірю в ув'язнення; те, що суспільство створює в'язниці, є цілковитим божевіллям для мене. Я не вірю, що ми можемо забирати в когось свободу, ніхто не стає кращим, якщо його посадити в тюрму, навіть якщо він убив вашу дитину. Я дуже багато про це думаю. У що я вірю, так це в те, що їм треба допомогти. Як, у біса, можна допомогти цим людям, якщо все, що вони бачать, — це озброєних людей, які тільки ціляться в них і ніколи не розмовляють з ними, ніколи не наближаються до них? Чи стануть вони кращими від цього?

Я щодня зустрічав дуже небезпечних людей, наприклад, Чарльза Менсона, а в американських в'язницях багато таких людей, як він, — серійних убивць, але всьому

є причини. Я зблизився з такими людьми, знаю про їхнє дитинство; декотрих із цих хлопців із дитинства гвалтували батьки, є й інші історії. У всьому світі є тяжкі злочинці, жорстокі вбивці, але, як на мене, тюрма породжує тюрму, а любов дає вам любов. Якщо хтось чинить зло, для того має бути причина, можливо, в його дитинстві, ми ж не народжуємося злочинцями, ми не народжуємося, аби бути злочинцями. Щось стається на шляху. Кажу так, бо працюю у в'язницях багато років, до того, як я потрапив туди, я вважав інакше. Чому в тюрмі не садять політиків, які посилають на смерть мільйони людей, які роблять всі ці грошові афери? Вони куди небезпечніші, як на мене. Звісно, вони не стануть кращими, якщо їх запроторити до в'язниці, але треба якось про них подбати, поки вони не зруйнували планету. Перш за все, звісно, не голосувати за них. Дуже характерно, що саме бідні люди потрапляють туди. Ми можемо мати в'язниці, але вони мають бути інакше. У Швеції, наприклад, вони мають таку штучку на носі, ніби маячок, але можуть жити за межами в'язниці, мати родину й працювати. Не можна ставитися до людей, як до тварин. Не всі ув'язнені на все життя, багато людей виходить на волю, а від ув'язнення ніхто не стає кращим. Ті ж, кого засуджено на довічне ув'язнення, часто цього не витримують: ви не уявляєте, яка велика кількість самогубств серед цих людей. Мої друзі з Сан-Квентина — Твін Джеймс, Спун Джейсон — навіть якби вони вийшли з в'язниці, навряд чи змогли б жити нормальним життям. Вони потрапили туди ще дітьми, а тепер це вже дорослі чоловіки. В'язниця зруйнувала їх і їхнє життя. Твін мені постійно каже, що якби він був на волі, то хотів би працювати, міг би працювати, наприклад, у квітковому магазині, продавати квіти, слухати блюз, мати дітей.

Крім того, що вашу діяльність, безумовно, можна вважати соціальною роботою, чи можна те, що робите, вважати ще й добрим театром?

Так, це була дуже добра акторська гра. Я давав їм багато книг, аби розширити їхній світогляд. Можна читати п'єсу, можна її грати. Це ж було більше, ніж гра. Це, можна сказати, документальність. Вони розкривають себе через слова Бекета, вони робили з усього ніби грандіозний блюз. Проте одна річ, яку треба мати на увазі, — коли йдеш у в'язницю, дуже важливо дати цим людям добру п'єсу. Мусиш дати їм найкраще, бо в цих людей немає нічого; треба знайти для них найкращі тексти, які розповідають про їхнє життя. Вони надзвичайно талановиті люди.

Розмовляла
Тетяна Олійник

КОМЕНТАР

Головний редактор
Світлана МатвієнкоРедактор відділу політики
Станіслав Шумлянський

Рубрику «Архів» веде Степан Захаркін.

Редактор Богдана Матіяш. Коректор Світлана Гайдук.

Художник Андрій Шубін. Комп'ютерний дизайн Тамири Масленнікової.

Технічний редактор Майя Притікіна.

Реклама і маркетинг: Валентина Казбек, Василь Швидкий.

Поштова адреса редакції: 01001, Київ-1, а/с 255; тел.: (044) 228-85-41;
тел./факс: (044) 462-04-00; svitlana_ma@ukr.net; krytyka@krytyka.kiev.uaОхочим придбати газету за кордоном просимо звертатися: Krytyka, 1583, Massachusetts Ave.,
Cambridge, MA 02138, tel. 617-495-7835; fax 617-495-8097; krytyka@krytyka.kiev.ua«Коментар» щиро вдячний Фондові катедру українознавства за щедру пожертву,
яка уможливила видання газети.© Коментар, червень 2004. Усі права застережено.
Відтворення матеріалів лише за письмовим дозволом редакції.
Надруковано у ЗАТ «ВПІОЛ», м. Київ-151, вул. Волинська, 60,
Свідоцтво про реєстрацію № KB 8271 від 24.12.2003.Передплатний індекс 08656.
Зам. № 4-1486